

POSELSTVÍ
Z UKRAJINY

VOLODYMYR
ZELENSKYJ

ARGO

POSELSTVÍ
Z UKRAJINY
VOLODYMYR
ZELENSKYJ

Proslovy z let 2019–2022

Přeložil Viktor Janiš

ARGO

Obsah

Předmluva: Jsme tady (Arkady Ostrovsky)	9
Úvod: Změnit minulost	23

I. ČÁST: NAŠE HODNOTY

1 „Každý z nás jsme prezident“	33
2 „Válka někoho jiného“	38
3 „Opak lásky“	45
4 „Neporazitelní“	52

II. ČÁST: NÁŠ BOJ

5 „Dějinné lekce“	61
6 „Přejí si Rusové válku?“	68
7 „My jsme Ukrajina“	74
8 „Válka proti Evropě“	76

III. ČÁST: NÁŠ HLAS

9 „Ukrajina neusilovala o velikost. Ale Ukrajina se stala velkou“	83
10 „Vůdce míru“	88
11 „Strhněte tu zeď!“	92
12 „Lhostejnost zabíjí“	98

IV. ČÁST: NÁŠ NÁROD

13 „Jak se tohle všechno vůbec mohlo stát?“	107
14 „Bůh chraň Ukrajinu“	114
15 „Nikdy více?“	119
16 „Svobodní lidé“	128

V. ČÁST: NAŠI LIDÉ

17 „Krise hodnot“	139
18 „Ukrajina, to jsou její lidé“ (Olena Zelenská)	144

Předmluva: Jsme tady

Nejdůležitější projev Volodymyra Zelenského byl zároveň jeho nejkratší. Trval zhruba dvaatřicet vteřin a on ho pronesl třicet osm hodin poté, co Rusko zahájilo nevyprovokovanou totální válku proti jeho zemi. Zelenskyj se v khaki oblečení natočil na svůj telefon před vládní budovou. Za ním stálo pár členů jeho týmu. „Dobrý večer všem,“ řekl. „Všichni jsme tu. Jsou tu naši vojáci. Je tu občanská společnost. Bráníme svou nezávislost. A tak to bude i dál.“

Video se objevilo na sociálních sítích 25. února večer a tou dobou byla Ukrajina již více než den pod neustálou palbou, ruští výsadkáři útočili na vojenské letiště v Kyjevě, po Zelenském pátrala komanda a lidé utíkali ze svých domovů. Ruští představitelé šířili fámy, že Zelenskyj opustil zemi a že jeho vláda padla. Toto půlminutové video jejich lži vyvrátilo.

V následujících hodinách, dnech a měsících Zelenskyj více než stokrát promluvil ke své zemi,

k ruskému lidu a k celému světu. Během prvních dvou set dnů války pronesl jedenaosmdesát projevů k zahraničnímu publiku, a ještě více jich věnoval vlastnímu lidu. Jeho projevy si vysloužily srovnání s těmi Churchillovými a jeho khaki tričko si na celém světě získalo ikonické postavení. Ukrajinská vlajka zavlála nad vládními budovami i soukromými domy po celém západním světě; její žlutou a modrou barvou byly nasvíceny Braniborská brána či Eiffelova věž.

Ale na průběh války mělo největší dopad právě tohle krátké video. Svědčilo o tom, že Putinův plán na bleskové vítězství se hroutí, či lépe řečeno už se zhroutil. Zelenskyj neutekl, ukrajinské hlavní město Putinovi nepadlo do rukou a lidé na ruskojazyčném východě země nevíтали jeho vojáky květinami. Zelenskyj byl „tut“, tedy „tu“, na svém místě, hlásil se do služby. A stejně tak jeho země.

Prezident nevypadal jako přirozený vůdce národa za války. Tuhle roli si nevybral a nepřipravoval se na ni: v týdnech předcházejících invazi dokonce bagatelizoval, že by k ní mohlo dojít. Když mu však američtí představitelé několik hodin po Putinově invazi nabídli letecký transport do bezpečí, stručně odpověděl: „Potřebuju munici, ne odvoz.“ Z jeho slov se okamžitě stal mem, stejně jako ze slov ukrajin-

ských obránců na malém Hadím ostrově v Černém moři, když jim ruská válečná loď nařídila, aby se vzdali: „Ruská válečná lodi, jdi do prdele.“

Zelenského prostá rétorika ostře nasvítla kontrast mezi zneprátenými režimy. Krátké, vřelé slovo „tut“ – které se v půlminutovém videu opakovalo devětkrát – působilo jako ujištění, jako když rodič konejší vyděšené dítě v domě, do něhož se někdo dobývá. Svou roli hrálo i to, jak Zelenskyj využil technologii. Zatímco pomatený diktátor Putin předtácel vysílání k poddaným zpoza vysokých zdí Kremlu, Zelenskyj stál se svými lidmi. Když Zelenskyj zveřejnil na internetu vlastnoručně natočené video, předvedl se jako obyčejný člověk, který je nedílnou součástí ukrajinské společnosti.

V únoru 2022 byl Zelenskyj prezidentem necelé tři roky. Voliči ho nejprve poznali jako Vasyla Holoborodka, prostořekého učitele dějepisu, který je zázračně katapultován do funkce prezidenta a postaví se celému ukrajinskému politickému systému – tuto roli si Zelenskyj zahrál v satirickém televizním seriálu *Služebník lidu*. Po spuštění prezidentské kampaně v prosinci 2018 se Zelenského herecká a producentská minulost ukázala pro jeho úspěch jako klíčová. Věděl, jak se stát odrazem svého publika, a voliči se v jeho podobě poznávali. Na Ukrajince nejen

mluvil, on jim přímo odezíral ze rtů a formuloval jejich pocity.

Najednou byla tato schopnost důležitější než kdy jindy. Ukrajina byla dlouho národ, prostor a po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991 i stát. Nyní se z ní stával také občanský národ: lid, který není definován ani jazykem nebo etnickou příslušností, ani starobylou historií nebo vírou, ale hodnotami, způsobem života a ochotou lidí za něj zemřít. Zelenskyj v minulosti propůjčil svůj hlas medvídku Paddingtonovi v ukrajinském dabingu filmů *Paddington* a *Paddington 2*. Nyní propůjčil svůj hlas ukrajinskému lidu.

Rodištěm tohoto národa byl Majdan Nezaležnosti – náměstí Nezávislosti – v Kyjevě, dějiště několika revolučních povstání, při nichž se Ukrajinci semkli a rozhodli o své budoucnosti. V roce 2014 se tam vydali říct, že patří do Evropy, a svrhli Viktora Janukovyče, Moskvou podporovaného gaunera, který se jim toto právo snažil upřít. Revoluce skončila násilím. Janukovyč uprchl a Rusko anektovalo ukrajinský Krym a zahájilo válku na východě země.

Zelenskyj v roce 2014 na Majdanu nebyl a takzvané „revoluce důstojnosti“ se nezúčastnil, ačkoli vyzval Janukovyče k odstoupení. Ne snad proto, že by nesouhlasil s požadavky demonstrantů, ale spíše proto, že ho nepoháněl ani patriotismus, ani ideo-

logie a revoluce stylově nebyly jeho „žánr“. Jako úspěšný televizní producent měl silný cit pro své publikum – lehce cynické, samostatné, konformní, ale také hluboce ukotvené. Během revoluce zůstala velká část tohoto publika doma a dívala se na jeho sitcomy.

Zelenskyj se tedy sice povstání na Majdanu neúčastnil, ale jeho politická kariéra byla reakcí na porušené revoluční sliby. Stejně jako většina země trnul, když politici vznešeně řečnili, a přitom spřádali intriky, aby se obohatili, a zděsilo ho, když se staré elity pod novými vlajkami přeskupily a vrátily se ke starým praktikám. Ovšem zatímco establishment fungoval jako dřív, země se měnila, občanská společnost se rozvíjela a už se nehodlala smířit s tím, že vše zase zůstane při starém. V roce 2019 se Ukrajinci zkorumpované postsovětské elitě vzepřeli tím, že si za prezidenta zvolili Holoborodka – alias Zelenského.

Představa, že do oligarchického systému, kde o všem rozhodují peníze (a kde vlastnit televizní stanici, banku a malou soukromou armádu je obvykle nezbytnou podmínkou pro získání politické moci), vtrhne člověk zvenčí, se zdála téměř stejně nepravděpodobná jako Holoborodkův příběh. Ale Ukrajinci si na nepravděpodobné zápletky potrpí. Proukrajinský

ruskojazyčný Žid z východní Ukrajiny Zelenskyj získal hlasy tří čtvrtin voličů v celé zemi. Ještě nikdy nevypadala volební mapa Ukrajiny tak jednotně.

Někteří liberálové na Ukrajině a odborníci na Ukrajinu na Západě byli k Zelenského vítězství skeptičtí. Obávali se, že nemá ani komplexní program, ani profesionální tým. Ale i když Zelenskému chyběly politické zkušenosti, vynahrazoval je smyslem pro humor, drzostí a komunikačními schopnostmi, tedy přednostmi zcela nezbytnými v postsovětském Kryvém Rihu, drsném průmyslovém městě na střední Ukrajině, kde Zelenskyj vyrostl. Prezident nezrcadlil Ukrajinu jako nějakou romantickou představu, ale jako realitu: někdy nedokonalou a na facku, ale také laskavou a osobitou.

Od svých předchůdců se lišil i přístupem k politice. Na rozdíl od mnoha předchozích politiků se nesnažil vytloukat politický kapitál z regionálních a jazykových rozdílů. Využíval – pokud se to slovo dá vůbec použít – to, co lidi spojuje, ne to, co je rozděluje. A společná jim byla vynalézavost, touha po normálním životě a odpor ke státu a starým elitám. Pokud to byl populismus, pak byl Zelenskyj populist.

S prezidentem Zelenským jsem se poprvé setkal v červnu 2021. Dělal jsem s ním rozhovor pro týdeník

Economist v rozlehlé přijímací místnosti prezidentského paláce, postaveného v letech 1936–1939 – v období Stalinova Velkého teroru – jako sídlo Kyjevského vojenského okruhu. V budově sídlilo za války nacistické velení a později se v ní usadil Ústřední výbor ukrajinské komunistické strany. Budova zabírala celý blok v centru Kyjeva a byla ztělesněním Stalinova režimu a moci státu nad jednotlivcem.

Zelenskyj rozhodně nepůsobil přirozeně. „Pořád se tu necítím komfortně,“ řekl mi. Zdejší architektura byla opakem jeho představy Ukrajiny jako decentralizované, nehierarchické a demokratické země. Zaskočila mě jeho upřímnost, jeho touha po transformaci Ukrajiny, ale i to, že neměl plán, jak toho dosáhnout. Mně se zase dlouho nedařilo nějak zarámovat článek, který jsem psal. „O změnu jsem usiloval impulzivně, ale nepatřím k lidem, kteří si hned na začátku vypracují strategii odchodu,“ tak zněl jeden z jeho nejlepších citátů. Připadalo mi, že si ukousl příliš velké sousto, když se pustil do boje se systémem, který ho téměř jistě zničí. Moc jsem si ho nedokázal představit jako vůdce za války.

Když jsem se s prezidentem setkal podruhé, budova už opět sloužila původnímu účelu jako vojenské velitelství. Bylo to koncem března 2022 a já a moje šéfredaktorka Zanny Minton Beddoesová

jsme cestovali do Kyjeva vlakem. Byl jsem na Ukrajině poprvé od začátku války a to, co jsem viděl, připomínalo film z druhé světové války. Ve městech platil zákaz vycházení a světla ve vlaku byla ztlumená, aby nebyl tak nápadný. Přízračné ticho na lvovském nádraží zaplněném uprchlíky před válkou: ženy se zapadlýma očima, které byly tak vyčerpané, že nedokázaly mluvit; mlčící děti, které byly tak vyčerpané, že nedokázaly plakat. Scény ze života vymknutého z kloubů – kvílení sirén, protitankové překážky v opuštěných ulicích, ruské jednotky pořád ještě na předměstí Kyjeva.

„Vítejte v naší pevnosti,“ zdravili nás ozbrojenci, když jsme procházeli bránou budovy, nyní zpevněnou pytlí s pískem. Zelenskyj už nevypadal nepatřičně, když se vynořil z bunkru, který vykopali ještě Sověti pro případ náletu a který byl dost hluboký, aby vydržel i výbuch jaderné bomby. V jeho chování však nebylo nic churchillovského. Obludnost toho, co se kolem něj děje, prakticky vylučovala, že by si mohl na kohokoli hrát. Nemluvil jako vrchní velitel, ale jako obyčejný člověk, který se ocitl v mezní situaci. Navíc zestárl asi o deset let a nechal si narůst bradku.

Politici poslouchají otázky novinářů jen málokdy; častěji si prostě počkají, až přestanete mluvit, a pak vám naservírují nacvičené sdělení. Zelenskyj byl

jiný: naslouchal, přemýšlel a zapojoval se do rozhovoru vedeného ve třech jazycích. „Nejsme hrdinové. Děláme svou práci a jsme tam, kde jsme,“ řekl. Bylo jasné, že on armádě nevelí – to dělali generálové, a on byl dost moudrý na to, aby to na nich nechal. Podobně se nevěnoval mikromanažování starostů a místních komunit – ti měli blíž k centru dění a sami věděli nejlépe, jak si co organizovat. Každý na Ukrajině dělal to, co umí nejlépe, a Zelenskyj nebyl výjimka: komunikoval s Ukrajinci a lobboval u vlád a podniků za dodávky zbraní. Tohle byl národ dobrovolníků a Zelenskyj byl vrchním velitelem dobrovolnické armády.

Ve svých projevech v parlamentech a shromážděních po celém světě se Zelenskyj obracel nejen – či dokonce především – na politiky, ale i na lidi, kteří je zvolili. Velké proukrajinské demonstrace v Berlíně, Paříži a Londýně, vyvolané jeho projevy, přiměly vlády, aby ve své podpoře Ukrajiny zašly dál, než kdokoli pokládal za možné. Tyto projevy vzbudily tak výrazný ohlas možná proto, že Zelenského poselství bylo natolik morálně jasné a silné, že jen málokoho nechalo chladným. Lidé na Západě – zejména mládež – v jeho slovech našli něco, co hledali: smysl života v postideologické společnosti, v níž byla svoboda dlouho považována za samozřejmost. Od

pádu Berlínské zdi a takzvaného „konce dějin“ svět neslyšel tak významná slova.

Putinova genocidní válka proti ukrajinské identitě, kultuře a lidu připomněla, že dějiny ještě zdaleka neskončily a že fašismus – největší historické zlo – ještě zdaleka není mrtvý. Ale pokud Vladimir Putin tuto válku vyvolal, Zelenskyj ji vyprávěl. V ukrajinštině ani v ruštině není rozdíl mezi slovy „historie“ a „příběh“ a Zelenskyj ve svých projevech vyprávěl obojí: příběhy jednotlivých lidí i historii nejsmrtonosnějšího evropského konfliktu od konce druhé světové války.

Projevy, které Zelenskyj do této knihy zařadil, se jen znovu snaží vyprávět tento příběh. S nástupem jara začal Zelenskyj používat jiné odkazy a příklady, ale na jeho poselství se nic nezměnilo. Válka, která se vede na Ukrajině, není regionální válkou o území ani bojem o geopolitickou nadvládu. Je to válka mezi zkorumpovanou jadernou mocností a lidmi, kteří si pouze přejí žít v míru ve své vlastní zemi a po svém. Je to válka mezi empatií a nenávisť, mezi důstojností a zotročením a nakonec mezi životem a smrtí. Podle Zelenského je válka, kterou Ukrajina vede, válkou všech.

Když Putin tuto válku zahájil, ruské ozbrojené síly si údajně před postupem k hlavnímu městu sbalily